

**REMINISCENCE NA BÝVALOU DOMOVINU U ODSUNUTÝCH
NĚMČŮ Z KRNOVSKA PO ROCE 1945¹**

DIMITRIS ATANASIADIS – ZDENĚK JIRÁSEK

The main point of this article is to map view of the Sudeten Germans from the Krnov district on situation in Czechoslovakia after their displacement. The basic source of research are newspapers Jägerndorfer Heimatbrief, which are the Sudeten German's and stored in the whole range at the Collegium Carolinum in Munich. Krnov district markedly changed when Germans left. Just those views of the Sudeten Germans on the situation in their former homeland are appearing in some articles of newspaper the Jägerndorfer Heimatbrief, published by an expatriate organization of the Germans from Krnov district in the Grettstadt über Schweinfurt in Bavaria since the late 1940s. The main theme was memories of involuntary displacement, which the Sudeten Germans unambiguously condemned. The unusual feature of the newspapers was relatively high unbiased rate which shows mostly in relation to the biggest issue displacement. The articles were really non-confrontational, which is very unusual in this type of prints. Interest was also directed to the situation in the Krnov region and to the living and economic level of the population of Czechoslovakia.

Key words: Krnov; Sudeten Germans after 1945; expulsion; Sudeten German press; Czech-German relations; political situation in Czechoslovakia; Silesia.

Úvod

Problematikou česko-německých vztahů v širších souvislostech se zabývala celá řada historiků. Ovšem v kontextu okresu Krnova vznikla opravdu hrstka prací, které se danému tématu věnovaly. Především je třeba uvést sborník vzešlý ze semináře k česko-německým vztahům konaný 14. 9. 2000 v Krnově, a který k vydání připravil Zdeněk Jeník.² Problematika odsunu Němců z Krnovska se promítla také do studie Aleše Krempla a Zdeňka Jiráska.³ Na druhou stranu je třeba říci, že samotný postoj Němců k dění v jejich domovině po odsunu z Krnovska doposud nikdo nezkoumal. Předkládaná studie se snaží tento deficit alespoň částečně zaplnit.

¹ Studie vznikla v rámci řešení studentského grantového projektu SGS/2/2017 s názvem „Výzkumné centrum pro soudobé dějiny (1800–2000) – témata z kulturních a sociálních dějin“ řešeném v rámci Slezské univerzity v Opavě na Filozoficko-přírodovědecké fakultě v Opavě. Obdobnou problematiku jsme již analyzovali pro Šumpersko, byla publikována ve studii ATANASIADIS, D. – JIRÁSEK, Z.: *Reflexe bývalé domoviny u Němců odsunutých ze Šumperska v letech 1947–1989*. In: *Historica Olomoucensia*, 52 – 2017, s. 189–222.

² JENÍK, Z.: *Češi a Němci dříve a dnes. Problémy národní identity a vzájemných vztahů Čechů a Němců. = Tschechen und Deutsche früher und heute. Probleme nationaler Identität und gegenseitiger Beziehungen zwischen Tschechen und Deutschen*. Krnov: Open Education and Sciences, 2000. 222 s.

³ KREMPL, A. – JIRÁSEK, Z.: *Osídlování okresu Krnov v letech 1945–1949*. In: *Časopis Slezského zemského muzea: série B – vědy historické*. Opava: Slezské zemské muzeum, roč. 64, č. 3 (2015), s. 257–270.

Jägerdorfer Heimatbrief

Stěžením pramenem pro zkoumání dané problematik jsou již zmíněné noviny *Jägerdorfer Heimatbrief*, vydávané odsunutými Němci z okresu Krnov. První číslo vyšlo v březnu 1949, a co by měsíčník pak vycházely pravidelně až do roku 2014. Předšátkou prvního čísla byla brožura *Bilder der Heimat (Obrazy z domova)* od dr. Marie Dordy. Šlo o obrázky různých fotografií Krnova a jeho nejbližším okolí. Časopis byl vydáván ve městě Grettstadt v okrese Schweinfurt v severozápadní části spolkové země Bavorsko. První číslo tak bylo zahájeno úvodníkem s názvem *Pozdrav Bůh mojí milí Krnováci! (Grüss Gott meine lieben Jägerdorfer!)*,⁴ jehož autorem byl Albin Langer. Autor uvítal své krajany v nové domovině, přičemž si neopomenul postesk-nout nad ztrátou rodné domoviny. Samotný článek pak byl oprostěn od veškerých útoků proti československé politice a dokonce i proti prezidentu Benešovi. Albin Langer tak předznamenal směr, kterým se v následujících letech časopis ubíral. O tom, v jakých podmínkách časopis v prvních měsících své existence vznikal, píše článek *Ein Jahr „Jägerdorfer Heimatbrief“ (Jeden rok „Jägerdorfer Heimatbrief“)*.⁵ Hlavní sídlo redakce se nacházelo v bytě rodiny M. Dordy v Bayerhofu. Zde byly tříděny veškeré dopisy, které do redakce docházely, a zde také každý měsíc vznikalo nové číslo časopisu, které se navíc muselo každý měsíc složitě dopravovat do tiskárny, dobrou hodinu vzdálené od sídla redakce. Podmínky pro vydávání tak byly velmi složité. Byl nekonfrontační, vystříhal se jakýchkoliv ostrých útoků proti osobě Beneše a byl rovněž apolitický vůči dění v komunistickém Československu, což je, v porovnání s jinými časopisy tohoto druhu, velmi neobvyklé.

Odpočívající redaktorkou časopisu byla dr. Maria Dorda, která hned v prvním čísle neopomněla přivítat své budoucí čtenáře. Vytvořením časopisu tak chtěla vybudovat most mezi starým a novým domovem a vytvořit společné pojítko mezi Němci, kteří byli odsunuti z Krnovska.⁶ Samotná struktura časopisu se v podstatě neliší od ostatních periodik podobného druhu. Především první ročníky z 50. let obsahují nepřeborné množství básniček, ve kterých se zrcadlí stesk po domově. Velmi oblíbené byly rovněž i články, ve kterých pisatelé vzpomínali na domov a život v něm. Nechyběly rovněž ani vzpomínky na odsun. Na druhou stranu je třeba říci, že článků, které měly politický charakter, bylo v tomto časopisu velmi málo. Avšak nejcharakterističtější rysem *Jägerdorfer Heimatbrief* jsou články o historii Krnova, jeho okolí, měst či vesnic, ležících v kraji. Jako by v nich autoři utíkali před ožehavými otázkami, které se týkaly sudetských Němců (snaha o potrestání viníků, stojících za jejich tragédií, náhrady za zkonfiskovaný majetek atd.). V tomto duchu pak od dubna 1952 začala vycházet krátká příloha, sestávající ze zpráv o historii Krnovska. Tato krátká příloha, nepravidelně vycházející v podobě malé brožurky pod názvem *Jägerdorfer Ländchen* (Krnovská vlastivěda), existovala až do roku 1964 a hlavním redaktorem byl prof. R. Ernst Kober z Ansbachu. Časopis *Jägerdorfer Heimatbrief* dále obsahoval také společenskou kroniku, informující své čtenáře o životních jubileích, narozeních či úmrtích krajanů z Krnovska. Zvlášť za zmínku stojí také rubrika *Landsleute schreiben (Krajané píší)*, kde čtenáři zasílají do redakce své vzpomínky na domov, odsun, zprávy z Krnovska či v pozdějších letech své dojmy a poznatky z cest do Československa.

V průběhu let se charakter časopisu měnil. Od poloviny šedesátých let, kdy výrazně přibývalo cest Němců do ČSSR, se na stránkách *Jägerdorfer Heimatbrief* začaly ve stále větší a větší míře objevovat zprávy z těchto pobytů. Ty pak na jistou dobu představovaly hlavní obsah časopisu. Se

⁴ LANGER, A.: *Grüss Gott meine lieben Jägerdorfer!* In: *Jägerdorfer Heimatbrief*, 1949, roč. 1, č. 1 (březen), s. 1.

⁵ OTT, H.: *Ein Jahr „Jägerdorfer Heimatbrief“*. In: *Jägerdorfer Heimatbrief*, 1950, roč. 2, č. 13 (duben), s. 2–3.

⁶ DORDA, M.: *Liebe Jägerdorfer Landsleute!* In: *Jägerdorfer Heimatbrief*, 1949, roč. 1, č. 1 (březen), s. 2.

změnou politického ovzduší v ČSSR po roce 1968 se opět změnil vzhled tiskoviny. Do popředí se opět dostaly statě o historii Krnovska a rozšířena byla společenská rubrika. Od roku 1973 (v prvním čísle tohoto ročníku) dochází také k redakčním změnám. V záhlaví není uváděna dr. M. Dorda jako odpovědný redaktor, ale jako vydavatel (*Verlag*). V tiráži se pak objevuje jako editor (*Heransgeber*) R. Dorda a jako redaktor (*Schriftleitung*) Dr. phil. M. Dorda. Od roku 1977 se objevuje pouze Dr. phil. M. Dorda. Od 80. let se opět změnil charakter časopisu. Začal vycházet jako brožurka, kde v úvodu byl vstupní článek (o historii, zážitky z cest do ČSSR a občas i o politických tématech), poté následovala společenská rubrika (v podstatě hlavní část novin), dále informace pro čtenáře a nakonec reklamy. Od 90. let se opět změnila struktura. Spíše šlo o letáček, kde hlavním tématem byla společenská rubrika. Ještě v prvních ročnících 90. let se objevovaly relace z cest do ČSFR a články informující čtenáře o možném návratu majetku. Ty ale postupem doby ubývaly a časopis definitivně získal charakter společenské rubriky a vycházel spíše už jen v podobě věstníku. Od 1989 se vedle Dr. phil. M. Dordy objevuje i Wolfgang Dorda, M. A.

Celkově lze tedy charakterizovat časopis *Jägerndorfer Heimatbrief* jako nekonfrontační, velmi nostalgický, obsahující četné články o historii Krnovska a vzpomínky na život v kraji a na odsun. Silně jsou zastoupeny informace o působení v Německu (pořádání setkání, sjezdů, výstav, různých kulturních akcí, výletů aj.).⁷ Neuhasínající naděje v návrat do své vlasti je samozřejmostí, příkladem mohou být v tomto směru články s názvem *Wann kommt der Tag (Kdy přijde den?)*⁸ a *Rückkehr oder Neubesiedlung? (Návrat nebo přesídlení?)*.⁹

Pohledy do historie

Charakteristické pro *Jägerndorfer Heimatbrief*, stejně jako pro ostatní časopisy obdobného druhu, je mantinel oddělující rok 1945 od následujících událostí. Je přirozené, že tuto časovou hranici autoři neradi překračovali. Proto se ve velké míře stéle častěji obraceli do minulosti. Časopis je statěmi o historii Krnovska a jeho okolí přímo přehlcen. Dokonce v letech 1952–1964 v podobě brožury vycházela téměř každý měsíc samostatná vlastivědná příloha *Jägerndorfer Ländchen*. Autoři se zajímali o starší dějiny okresu Krnova, především o středověk. Nechyběly však ani články o historii novověku či o 20. století, ale jen do roku 1945. V této oblasti byla pozornost věnována období od roku 1938 až do konce války. Někteří autoři si vybírali různé střípky z dějin Krnovska, jako byla historie kostelů, hřbitovů, významných budov regionu aj. Informace v nich obsažené jsou mnohdy cenné. Velmi zajímavé jsou také vzpomínky na život na Krnovsku před odsunem, které obsahují topograficky vzácné popisy míst, která se za dobu několika desetiletí výrazně změnila. Spolu s fotografickou reprodukcí tak dotvářejí obraz minulosti, která byla pro odsunutě Němce alfou a omegou a zároveň tvoří soubor cenných informací o nedávné historii Krnova a ostatních měst a obcí.

Příkladem v tomto směru může být článek *Siebenhundert Jahre Hennersdorf (Sedm set let Jindřichova)*,¹⁰ který vyšel při sedmistém výročí založení obce a v krátkosti pojednává o jeho historii. Celá řada článků na podobné téma vycházela především v již zmiňované vlastivědné příloze *Jägerndorfer Ländchen*. Příkladem může být stať s názvem *Das Dorf Lobenstein in der*

⁷ *Aus der kulturellen Arbeit der Sudetendeutschen Landsmannschaft*. In: *Jägerndorfer Ländchen*, 1955, roč. 16, č. 55 (prosinec), s. 444.

⁸ BRÜNNECK, H.: *Wann kommt der Tag?* In: *Jägerndorfer Heimatbrief*, 1952, roč. 4, č. 37 (únor), s. 29.

⁹ PESCHKE, A.: *Rückkehr oder Neubesiedlung?* In: *Jägerndorfer Heimatbrief*, 1953, roč. 5, č. 75 (září), s. 210–211.

¹⁰ SCHREITER, O.: *Siebenhundert Jahre Hennersdorf*. In: *Jägerndorfer Heimatbrief*, 1951, roč. 3, č. 27 (květen), s. 2–5.

1. Hälfte des 16. Jahrhunderts (Obec Úvalo v první polovině 16. století).¹¹ Velmi oblíbenými se staly ty články, které se zabývaly dějinami významných míst krnovského okresu a jeho blízkého okolí. Příkladem může být článek *Ein Entstehung des Wallfahrtsortes Maria-Hilf (Výtvor poutní svatyně Marie Pomocné)*, který informuje čtenáře o počáteční historii poutního místa Marie Pomocné (*Maria-Hilf*) u Zlatých Hor, datovaného k roku 1647.¹² Samotný výčet dalších článků, které se zabývaly dávnou historií Krnovska a jeho okolí, by vydalo na samostatnou studii. Dále se jimi tedy již zabývat nebudeme.

Kromě statí o dávných dějinách se redakce časopisu zajímala také o nedávnou historii, především o období let 1938 až 1945, přičemž době první republiky, na rozdíl od jiných časopisů, nevěnuje prakticky žádný prostor. Charakteristická pro tyto články je apolitičnost, která u ostatních časopisů (např. u *Mein Heimatbote*) byla neznámým pojmem. Autoři článků se na rozdíl od svých kolegů z jiných sudetoněmeckých novin, neuchylovali k protičeským výpadům, období nacistického Německa nepovažovali za nejvýznamnější úsek německých dějin apod. Naopak. Kriticky vystupovali proti nacismu a teroru. Nejhorším zločinem však bylo rozpoutání světové války, která si vyžádala mnoho lidských životů.

Rok 1938 byl jedním z nejvíce exponovaných témat na stránkách sudetoněmeckých novin. Takže ani *Jägerndorfer Heimatbrief* se tomuto tématu nevyhýbal. Ovšem na druhou stranu je nutno říci, že si zachovával oproti jiným časopisům poměrně velkou míru objektivitu. Ta je patrná např. v článku *Immer wieder Münchner Abkommen (Stále znovu mnichovská dohoda)*.¹³ Počátky podpisu dohody klade autor do období vzniku ČSR v roce 1918. Následujících dvacet let odmítání federálního uspořádání mladého státu ze strany pražské vlády celou krizi jen prohlubovalo. Napjaté česko–německé vztahy, nesplněné autonomistické snahy Slovenska, nástup nacismu v Německu, váhavý postoj spojenců vůči ČSR a v neposlední řadě samotná politika československé vlády vyřešení dané problematiky jen urychlilo. Mnichovská dohoda se pak stala po roce 1945 zdrojem napětí mezi SRN a Československem. Vedle článků o událostech okolo roku 1938 se Franz Tutsch ve svém článku věnuje událostem v posledních měsících války, které se bezprostředně dotkly také i okresu Krnova. Autor uvažoval také v širších souvislostech, které měly bezprostřední vliv na dění v okrese (Ostravská operace, boje u Olomouce, postup na Prahu aj.). Těžce poničené město Krnov bylo nakonec osvobozeno 6. května 1945 a s ním také i ostatní obce a města Krnovska.¹⁴

Živá minulost

Samotné reminiscence na odsun jsou jedním z nejdůležitějších témat časopisu. Především v 50. letech vycházely hojně články, které se touto tematikou zabývaly. Ať už samostatně, nebo především v rubrice *Landsleute schreiben (Krajané píší)*. Pro mnohé články tohoto druhu je typický sentiment. Nutno ovšem dodat, že pro danou dobu je to přirozené, neboť se ztrátou rodné domoviny skončila pro téměř tři miliony Němců podstatná část života. Mnozí tragédii odsunu přirovnávali přímo ke konci světa. Na druhou stranu však záblesk světla přinášející lepší zítřky,

¹¹ TUTSCH, F.: *Das Dorf Lobenstein in der 1. Hälfte des 16. Jahrhunderts*. In: *Jägerndorfer Ländchen*, 1952, č. 9 (únor), s. 40an.

¹² WENZELIDES, O.: *Die Entstehung des Wallfahrtsortes Maria-Hilf*. In: *Jägerndorfer Heimatbrief*, 1950, roč. 2, č. 15 (květen), s. 5–6.

¹³ HERGET, T.: *Immer wieder Münchner Abkommen*. In: *Jägerndorfer Heimatbrief*, 1967, roč. 19, č. 394 (červenec), s. 244–247.

¹⁴ TUSCH, F.: *Wie nach tschechischer Darstellung das Jägerndorfer Gebiet vom Feinde befreit wurde*. In: *Jägerndorfer Heimatbrief*, 1967, roč. 19, č. 399 (květen), s. 150–153.

přišel v podobě nového domova. Přesto však na svojí starou vlast nepřestávali myslet a neustále doufali ve svůj návrat.¹⁵

Nad osudem krajanů z Krnovska si ve svém dopise posteskl i lichtenštejnský kníže Franz Joseph II.: „*Ich möchte Sie und alle Jägerndorfer bei dieser Gelegenheit meines aufrichtigen Mitgeföhls versicher, das ich mit dem schweren Geschick habe, das Sie alle getroffen hat. Ich hoffe und bin überzeugt, dass alle Jägerndorfer in doch nicht allzulanger Zeit wieder in ihre schöne Jägerndorfer Heimat zurückkehren können. Ich selbst denke immer gerne und mit Liebe an das schöne Jägerndorfer Land und an seine früheren so sympathischen, fleissigen und braven Bewohner, denen ich Sie bitte meine herzlichsten Grüsse und Wünsche auszurichten.*“ („*Chtěl bych vás a všechny Krnováky ujistit, že při této příležitosti mého upřímného soucitu, který mám s těžkým osudem, který vás všechny potkal. Doufám a jsem přesvědčen, že se všichni Krnováci ne za příliš dlouhou dobu mohou vrátit do své krásné vlasti Krnova. Já sám vždycky myslím na krásnou krnovskou zem a na její bývalé tak sympatické, pilné a odvážné obyvatele, chtěl bych Vás požádat o předání mých nejpřívětivější pozdravů a přání*“). S vírou návratu do rodné vlasti vyzýval k pevné vůli přečkat nejtěžší chvíle života spojené s odsunem a jeho následky.¹⁶ Velmi zajímavým způsobem se k dané problematice vyjádřil ve svém dopise, zaslaném prezidentu USA Harry S. Trumannovi, dr. Waldemar E. Dorda. Znění tohoto dopisu vyšlo na stránkách časopisu hned v jeho prvním čísle a to pod názvem *Offener Brief (Otevřený dopis)*.¹⁷ Zcela apoliticky a nezaujatě, což bylo velmi neobvyklé, nastínil postavení odsunutých Němců žijících v americké okupační zóně. S odkazem na rodáka z Úvalna Hanse Kudliča, který jistou dobu z politických důvodů musel pobývat v USA, se autor dopisu zavazoval loajalitou Němců z Krnovska vůči Spojeným státům. Doba rakousko–uherské monarchie byla bezesporu považována za nejšťastnějším obdobím existence Němců žijících v okrese Krnov. Naopak nejtemnější částí historie nebyla éra první republiky, jak bylo často připomínáno četnými autory jiných periodik tohoto druhu, ale doba druhé světové války. Dle názoru Dordy politika nacistů přivedla smrt mnohým krajanům z Krnovska, kteří nesmyslně prolévají krev na válečných frontách. Výsledkem nakonec byl osud poražených, kteří museli nedobrovolně opustit svojí rodnou domovinu. Do nové vlasti tak přišli bez hmotných prostředků, pouze jen s malým příručním kufříkem. Veškerý majetek museli zanechat v Československu. Osud vysídlených Němců z ČSR na území Německa tak byl zcela neutěšený. Další zajímavostí článku je fakt, že se Dorda pozastavil nad těžkým osudem Čechů během okupace. Jednoznačně odsoudil vyhlazení Lidic a projevil politování nad osudem Čechů popravených nebo deportovaných do koncentračních táborů. Považuje ovšem za nespravedlivé, jakým způsobem bylo naloženo se sudetskými Němci z Krnovska po roce 1945. Proto v závěru dopisu žádá prezidenta Trummana o spravedlnost a pomoc pro své krajaný žijící ve složitých životních podmínkách na území americké okupační zóny. Samotná bavorská vláda přiznala, že měla nemalé potíže se zajištěním pomoci Němcům z Československa, kteří byli v největší míře usazování právě v Bavorsku, tedy v americké okupační zóně.¹⁸

O tom, jaké osudy potkaly Němce z Krnovska během odsunu a v prvních letech v novém domově, informují četné články, otištěné na stránkách *Jägerndorfer Heimatbrief*. V článku *Jägerndorfer Orgelfabrik „Gebrüder Rieger“ (Krnovská továrna na varhany „Bratři Riegerové“)*¹⁹ majitel malé továrny na výrobu varhan ve Schwarzachu ve Vorarlbersku inženýr Glat-

¹⁵ OTT, E.: *Die Gefesselten*. In: *Jägerndorfer Heimatbrief*, 1949, roč. 1, č. 7 (září), s. 18–21.

¹⁶ DORDA, M.: *Liebe Jägerndorfer Landslaute!* In: *Jägerndorfer Heimatbrief*, 1949, roč. 1, č. 1 (březen), s. 2.

¹⁷ DORDA, W. E.: *Offener Brief*. In: *Jägerndorfer Heimatbrief*, 1949, roč. 1, č. 1 (březen), s. 3–5.

¹⁸ *Asylpflicht – und wir Deutschen?* In: *Jägerndorfer Heimatbrief*, 1949, roč. 1, č. 1 (březen), s. 16.

¹⁹ GLATTER-GÖTZ: *Jägerndorfer Orgelfabrik „Gebrüder Rieger“*. In: *Jägerndorfer Heimatbrief*, 1949, roč. 1, č. 1 (březen), s. 9.

ter-Götz píše o své strastiplné cestě z Krnovska přes sovětskou okupační zónu do Rakouska. Zde si po četných těžkostech založil svoji výrobní varhan, která mu zaručila slušné žití. Jeho začátky byly opravdu těžké (nedostatek financí a odborných pracovníků, špatné ubytovací podmínky pro zaměstnance, těžkosti v rodině atd.). Rovněž článek s názvem *Vorsehung oder Zufall? Ich glaube Vorsehung (Prozřetelnost nebo náhoda? Já myslím prozřetelnost)*²⁰ autor píše o svých těžkostech, které prožil při odchodu ze svého rodného Krnova. Město musel spolu se svojí rodinou opustit před postupující frontou již koncem ledna 1945, kdy směřovali do Teplic. Hlad, nemoci a nouze nebyly výjimkou. Do rodného Krnova se rodina již nevrátila. Přišla internace ve shromažďovacím táboře a odsun do Německa.

Podobné vzpomínky byly zachyceny v již zmiňované rubrice *Landsleute schreiben (Krajané píší)*. Irmgard Lichtblau prostřednictvím dopisu zasláního do redakce, píše o strastiplné cestě plné strachu, nemoci a hladu, kterou musel vykonat se svojí rodinou z Československa do Německa.²¹ Rovněž Alfred Peschke informuje na stránkách časopisu čtenáře o svém příchodu do Německa, kde se žilo nesmírně těžce. Horní Město, kde působil, musel i s celou svojí rodinou opustit počátkem dubna 1946. Osud celou rodinu zavedl do bavorského města Wasserburg am Inn, kde i přes četné problémy, které místní obyvatelstvo v poválečné atmosféře zužovaly, byli schopni novým přistěhovalcům pomoci.²² Reminiscence na odsun byly velmi žádaným tématem po celá 50. let. Vyšly desítky článků nebo krátkých zpráv, které informovaly čtenáře časopisu o bytí, které museli Němci z Krnovska v prvních poválečných letech prožít. Společným jmenovatelem byl stesk po ztrátě své rodné domoviny a majetku. Samotné vzpomínky na odsun plný strádání, nemoci či dokonce smrti příbuzných nebo známých. Zkoumání těchto článků, kterých vyšlo nepřeberné množství, by samo o sobě vydalo na samostatnou studii. V našem případě se tedy musíme omezit na již uvedené příklady. Na závěr k této problematice ještě uvedeme, že při různých příležitostech (především výročí) se objevovaly na stránkách časopisu články, které události z let odsunu neustále připomínaly. Příkladem může být článek *Zum 10-jährigen Gedächtnis an die letzte „humane Ausiedlung“ aus Jägerndorf (K desetileté památce konečného „humánního odsunu“ z Krnova)*.²³

Redakce se rovněž zajímala i o osudu těch Němců, kteří nebyli odsunuti a zůstali tak v Československu. Článek *Die deutschen Zwangsarbeiter in der Tschechoslowakei (Německé nucené práce v Československu)*²⁴ informuje své čtenáře o Němcích, kteří mnohdy ve velmi těžkých životních podmínkách pracovali v československých továrnách či dolech a byli internováni v pracovních táborech, kde vládly velmi špatné hygienické poměry, hlad a nemoci. Jsou zde uvedeny i statistické údaje, jejichž původ však není opřen o citovaná konkrétní statistická data. Článek uvádí, že před válkou žilo v pohraničí na 3,75 milionů Němců. Po válce asi jeden milion osob bylo nezvěstných, z toho asi 250 000 Němců zůstalo v ČSR na nucených pracích. Jejich transfer do Německa tak byl nejistý. Informace z roku 1952, která se objevila na stránkách časopisu, uvádí celkový odhad počtu Němců žijících na území ČSR na cca 350 000 osob.²⁵ Jiný článek (z dubna 1952) zase vyčísľuje počet nuceně pracujících anebo uvězněných Němců v ČSR na 150 000 osob. Při návštěvě prezidenta K. Gottwalda v Berlíně v roce 1952 poslanec za SPD

²⁰ APPEL, H.: *Vorsehung oder Zufall? Ich glaube an Vorsehung*. In: Jägerndorfer Heimatbrief, 1949, roč. 1, č. 4 (červen), s. 22–23.

²¹ *Landsleute schreiben*. In: Jägerndorfer Heimatbrief, 1949, roč. 1, č. 2 (duben), s. 12.

²² *Landsleute schreiben*. In: Jägerndorfer Heimatbrief, 1949, roč. 1, č. 5 (červenec), s. 14.

²³ HANKE, G.: *Zum 10-jährigen Gedächtnis an die letzte „humane Ausiedlung“ aus Jägerndorf*. In: Jägerndorfer Heimatbrief, 1956, roč. 8, č. 143 (červenec), s. 210–213.

²⁴ *Die deutschen Zwangsarbeit in der Tschechoslowakei*. In: Jägerndorfer Heimatbrief, 1949, roč. 1, č. 1 (březen), s. 14–15.

²⁵ Jägerndorfer Ländchen, 1952, č. 10 (březen), s. 59.

(*Sozialdemokratische Partei Deutschlands, Sociálnědemokratická strana Německa*) Richard Reitzner²⁶ poznamenal, že by československá vláda měla učinit první kroky směřující k propuštění nuceně nasazených Němců v ČSR. Dále také vyzval OSN, aby vytvořila mezinárodní komisi, která by posoudila rozsudky československých lidových soudů vynesené v předchozích letech nad Němci.²⁷ Čtenáře také zajímaly informace týkající se případné balíčkové pomoci uvězněným Němcům. V tomto ohledu ovšem panovaly ze strany ČSR velmi přísné zásady. Balíčková pomoc se vztahovala pouze na Němce žijící v Československu, kteří nebyli vězňeni. Ty balíčky, které z Německa směřovaly do československých věznic či pracovních táborů byly vráceny zpět.²⁸ Samotní vězni pak nesměli zasílat žádné dopisy do Německa.²⁹

Jaké životní podmínky panovaly v pracovních táborech v ČSR se čtenáři časopisu *Jägerndorfer Heimatbrief* mohli čas od času dočíst na jeho stránkách. Takové články se objevovaly např. v rubrice *Aus der Heimat (Z domova)*, informovaly o osudech některých Němců z Krnovska, kteří byli odsouzeni a následně uvězněni v pracovních táborech. Mnoho těchto osob tak bylo roztroušeno po celé republice a jejich osudy byly velmi pohnuté. Tyto informace se do redakce dostaly v podobě „motáků“, které se podařily nejednomu německému vězni dostat z pracovního tábora. Např. jeden neznámý vězeň německého původu píše, jaké životní podmínky panovaly v táboře, kde vězni pracovali v dolech. Z pochopitelných důvodů nebyla totožnost pisatele redakcí uvedena.³⁰ O poměrech v pracovních táborech velmi podrobně informuje také článek *Ein Lehrer aus Kreis Jägerndorf schreibt (Učitel z okresu Krnov píše)*.³¹ Autor článku, jehož identita byla ukryta, se zmiňuje o fyzickém násilí, kterému byl vystaven ze strany Čechů. Odsouzen byl v Opavě k pěti letům vězení za svojí dřívější činnost v *Nationalsozialistische Volkswohlfahrt (Nacionálněsocialistická péče o blaho lidu)*, organizaci spadající do struktury NSDAP. Prošel mnoha pracovními tábory. Např. Ostrava–Přívoz, kde pracoval jako dělník u železnice, v Olomouci či na Odersku v lomech. Životní podmínky v táborech byly velmi těžké. Špatná hygiena, spousta nemocí a velké fyzická námaha způsobovaly vězňům četné zdravotní problémy. Naopak strava dle pisatele byla docela slušná. Měsíčně si vězni vydělali něco okolo 3000 korun, z nichž cca 30 % jim bylo ukládáno. V závěru svého dopisu se autor zmiňuje o životních podmínkách v ČSR. Uvedl cenové relace některých potravin a spotřebního zboží. Měsíční mzda dělníka činila 3000 Kčs, kvalifikovaného pracovníka 6000 Kčs a učitele s dvacetiletou praxí 3500 Kčs. Poměrně vysoké ceny v porovnání s vyšší měsíční platou tak dávaly hned na první pohled čtenářům znát, že existenční podmínky rodin v Československu byly velmi složité.

Skutečně velmi rozsáhlou a zajímavou výpověď o svých pohnutých osudech v prvních poválečných letech v Československu na stránkách časopisu podal Otto Knauer, bývalý starosta v Seifersdorfu (dnešní Zátor). Svě zážitky nechal zveřejnit na stránkách časopisu hned ve dvou článcích s názvem *411 Tage zwischen Leben und Tod (411 dní mezi životem a smrtí)*.³² Jakožto nejvyšší představený obce byl ihned od počátku terčem teroru ze strany českých úřadů. Před

²⁶ Richard Reitzner (*1893, †1962) pocházel z Mariánských Lázní a po odsunu v roce 1946 se usadil v Bavorsku, kde vstoupil do SPD. Zde až do své smrti působil jako expert na uprchlickou otázku, kdy vedl kancelář pro uprchlíky a vysídlence.

²⁷ *Reitzner fordert die UN-kommission für Deutsche in der CSR*. In: *Jägerndorfer Heimatbrief*, 1952, roč. 4, č. 42 (duben), s. 103.

²⁸ *Deutsche Gefangene in der CSR*. In: *Jägerndorfer Heimatbrief*, 1954, roč. 6, č. 101 (říjen), s. 331.

²⁹ *CSR-Postsperrre für Gefangene noch nicht aufgehoben*. In: *Jägerndorfer Ländchen*, 1955, roč. 16, č. 48 (květen), s. 190.

³⁰ *Aus der Heimat*. In: *Jägerndorfer Heimatbrief*, 1949, roč. 1, č. 10 (prosinec), s. 15–16.

³¹ J. L.: *Ein Lehrer aus dem Kreis Jägerndorf schreibt*. In: *Jägerndorfer Heimatbrief*, 1951, roč. 3, č. 24 (únor), s. 15–17.

³² KNAUER, O.: *411 Tage zwischen Leben und Tod*. In: *Jägerndorfer Heimatbrief*, 1953, roč. 5, č. 64 (březen), s. 66–68; 1953, roč. 5, č. 65 a 66 (duben), s. 78–81.

svým zatčením byl psychicky a fyzicky týrán novými českými představiteli obce. Musel si např. vykopat vlastní hrob a následně okolo něho dva Češi stříleli z automatických pistolí. Po několika dnech byl následně odvezen do vazební věznice do Krnova, kde jeho útrapy pokračovaly. Byl bit a psychicky trýzněn společně s dalšími Němci z jiných vesnic okresu. Poté byl převezen do Ostravy do pracovního tábora. Stejně jako v předchozích případech, životní a hygienické podmínky v táboře byly ve velmi neutěšeném stavu. Nedostatek jídla, neustálé pracovní nasazení a četné nemoci byly běžnou záležitostí. Také zacházení ze strany dozorců bylo mnohdy velmi kruté. Mezitím byla jeho rodina odsunuta do Bavorska. Veškerý majetek musela zanechat v rodném Zátoru. Samozřejmě, že o osudu své rodiny Otto Knauer nevěděl vůbec nic. Po mnohých útrapách byl nakonec z pracovního tábora propuštěn a koncem července 1946 přesídlen do Bavorska, kde se opět shledal se svojí rodinou.

Emil Mück, učitel z Krasova u Krnova (*Kronsdorf*), zveřejnil na stránkách časopisu rozsáhlou výpověď o jeho odchodu z rodné vsi, která navíc dokládá, v jakých podmínkách probíhala výuka dětí těch německých rodin, které zůstaly v pracovních táborech v ČSR. Své vyprávění započal příchodem Rudé armády do Krasova a následným popisem toho, jak československé úřady prováděly konfiskaci majetku a odsun Němců. Co by učitel z povolání však ihned do odsunu nešel. Byl přidělen do pracovního tábora pro Němce v Ostravě, kde od ledna do konce července 1946 učil několik německých dětí. Výuka byla velmi složitá, protože nebylo učebních pomůcek a učebnice byly zastaralé. Celkové zařízení táborové školy bylo v neutěšeném stavu. Výuka dětí tak zcela ležela na bedrech učitele, který byl odkázán na pomoc ze strany rodičů dětí. Následně byl nakonec vysídlen do Bavorska.³³

Redaktoři časopisu se rovněž snažili o statistické zhodnocení odsunu Němců z Československa. Z dostupných zdrojů tak vyčíslili, že celkový počet sudetských Němců žijících na území Rakouska byl k počátku roku 1954 asi 480 000 osob.³⁴ První sumární zhodnocení odsunu Němců z Krnovska bylo na stránkách časopisu zveřejněno až v roce 1966. Článek s názvem *Ziele der Vertriebenentransporte aus Jägerndorf 1946 (Cíle transportů vyhnání z Krnova 1946)*³⁵ uvádí, že ve čtyřiceti transportech od ledna do listopadu 1946 bylo do různých měst Německa (Řezno, Bamberg, Augsburg aj.) přesídleno na 33 702 krnovských Němců. Komplexní statistické zhodnocení odsunu se objevilo na stránkách časopisu až v roce 1975 a nešlo pouze o údaje vysídlenců z Československa. Článek s názvem *Schicksal der Menschen (Osud lidí)*³⁶ uvádí sumární odhad odsunutých Němců z východní části evropského kontinentu (z Polska, SSSR, Československa, Maďarska, Jugoslávie či Rumunska). Neřízený odsun (tzv. divoký) se týkal až 2 230 000 Němců, přičemž z Československa bylo tímto způsobem vyhnáno na 270 000 lidí. V následujícím řízeném odsunu, který probíhal po srpnu 1945 až do roku 1950 (např. ze Sovětského svazu), bylo vysídleno celkem na 11 300 000 Němců, z Československa 2 300 000 osob, zůstalo zde okolo 130 000 lidí. Ztráty na majetku článek uvádí, podle statistických údajů, v hodnotě 300 miliard marek, na vrub Československa připadalo 73 miliard marek.

Zprávy z domova

Pro první léta bylo příznačné, že zprávy o dění v Československu přicházely zprostředkovaně buď oficiální cestou, nebo prostřednictvím dopisů. V prvním případě šlo o informace, které byly

³³ MÜCK, E.: *So schied ich von der Heimat*. In: Jägerndorfer Heimatbrief, 1950, roč. 2, č. 21 (listopad), s. 12–16.

³⁴ *480 000 Sudetendeutsche in Österreich*. In: Jägerndorfer Heimatbrief, 1954, roč. 6, č. 101 (říjen), s. 332–333.

³⁵ SCHUSTER, F.: *Ziele der Vertriebenentransporte aus Jägerndorf 1946*. In: Jägerndorfer Heimatbrief, 1966, roč. 18, č. 372 (březen), s. 579.

³⁶ E. M.: *Schicksal der menschen*. In: Jägerndorfer Heimatbrief, 1975, roč. 27, č. 491–492 (zaří–říjen), s. 326–330.

vydány v československém nebo jiném zahraničním tisku, ve druhém šlo o korespondenci, která se do redakce dostala od rodin, jejichž příslušníci žili na území ČSR. V obou případech však šlo o relace, které sledovaly dění jak v Československu, tak také na Krnovsku či v pohraničí jako takovém.

O politickém dění v Československu se časopis *Jägerndorfer Heimatbrief* příliš moc nezajímal. Na toto téma vyšlo opravdu jen málo článků a všechny měly pouze informativní charakter. Jakýchkoliv závěrů a útoků proti politice Prahy se vystříhal. Tak např. stať s názvem *Schlimmer als unter Hitler! (Horší než za Hitlera!)*³⁷ informuje o závěrech československých emigrantů o politické situaci doma v republice. Na konferenci v New Yorku se delegace Čechoslováků ze zahraničního exilu v čele s Petrem Zenklem usnesla, že československá vláda je plně pod kontrolou Moskvy, a jako taková přijímá veškeré její direktivy. Především se tento trend projevoval v oblasti hospodářství, kde se zemědělství potýkalo s velkými těžkostmi. Delegace také odsoudila rozsáhlé zatýkání v československé armádě, které se týkalo především těch důstojníků a vojáků, kteří během války bojovali na Západě. Mnoho obyvatel ČSR tak bylo přinuceno k emigraci. Článek uvádí, že přes hranice na Západ ilegálně přešlo více jak 20 000 osob. Stejně tak i Němci z Československa neustále překračovali státní hranice do Bavorska, které muselo nové uprchlíky přijímat.³⁸

Velmi žádané byly informace o dění na Krnovsku, které do redakce přicházely ve formě dopisů od rodin, jejichž příbuzní či známí zůstali v Československu. Pro tyto dopisy bylo typické, že redakce neuváděla jejich autory, které tak nechtěla přivést do problémů s československými úřady. Tento druh shromažďování informací přestal být aktuální v momentě (od první poloviny 60. let), kdy sudetští Němci směli cestovat do Československa a spatřit tak opět svojí domovinu. V tomto ohledu je velmi zajímavý článek *Das Gesicht der Heimat (Tvář domova)*,³⁹ který pojednává o proměnách Krnova a autor není znám. Formou vycházky po centru města se čtenáři dovídají o změnách, které v uplynulých letech Krnov doznal. Mnoho domů bylo zbouráno, přestavěno či změnilo svůj původní účel. Po stržených objektech většinou zůstávaly nezastavěné plochy. Také městský park změnil svojí tvář, zmizela z něj např. socha hudebního skladatele F. Schuberta. Článek se dále věnuje situaci v textilním průmyslu, který odchodem německých odborných dělníků značně utrpěl. V závěru pak jsou uváděny informace o sociálních poměrech v ČSR. Potraviny, textil či obuv byly na přiděl, článek pak uvádí cenovou relaci některých produktů v poměru s průměrnou mzdou. Mimo přidělový systém se daly potraviny či spotřební zboží obstarat pouze na černém trhu, ale zde byly ceny podstatně vyšší a ne každý si to mohl dovolit. Podobné relace přinesl také článek *Ein Schreiben aus der Heimatstadt! (Psaní z rodného města!)*, který byl do redakce zaslán neznámým německým pisatelem žijícím v ČSR. I v tomto případě píše o četných změnách, které město Krnov doznalo od odchodu Němců. Mnoho domů bylo zbouráno, pobořeno či zcela neobydleno, v jiných zase žili Řekové, kteří se do Československa dostali z politických důvodů a pražskou vládou byli posíláni jako noví osídlenci právě do pohraničí.⁴⁰

V roce 1953 vyšla velmi zajímavá série článků, které se zabývaly situací na Krnovsku na počátku 50. let. Články vycházely každý měsíc od dubna do srpna 1953 a jejich autorem byl neznámý pisatel z Krnova, kterému se podařilo formou dopisů nelehkou cestou tyto informace zaslat do redakce časopisu. Pod názvem *Jägerndorf 1953 (Krnov 1953)*⁴¹ tak vyšel velmi obsáh-

³⁷ *Schlimmer als unter Hitler!* In: *Jägerndorfer Heimatbrief*, 1949, roč. 1, č. 3 (květen), s. 22–23.

³⁸ Tamtéž, str. 23.

³⁹ *Das Gesicht der Heimat*. In: *Jägerndorfer Heimatbrief*, 1949, roč. 1, č. 9 (listopad), s. 15–17.

⁴⁰ *Ein Schreiben aus der Heimatstadt!* In: *Jägerndorfer Heimatbrief*, 1952, roč. 4, č. 41 (duben), s. 85–86.

⁴¹ *Jägerndorf 1953*. In: *Jägerndorfer Heimatbrief*, 1953, roč. 5, č. 65 a 66 (duben), s. 81–84; č. 67 (květen), s. 106–107; č. 68 (květen), s. 119–121; č. 69 (červen), s. 130–133; č. 70 (červen), s. 142–146; č. 71 (červenec), s. 160–162; č. 72 (červenec), s. 170–172; č. 73 (srpen), s. 182–183; č. 74 (srpen), s. 194–195.

lý soubor statí, který informoval o sociálních, hospodářských a kulturních poměrech ve městě Krnov a v jeho okolí. Autor např. popisuje četná místa v centru města, jejichž současný vzhled porovnává se stavem dřívějším. Mnohé starší budovy byly díky poškození z posledních válečných dní zbourány a na jejich místě byly postaveny nové. Autor tak velmi věrohodně popsal rozsah válečných škod, které město Krnov utrpělo. Tyto informace jsou důležité pro zkoumání historie města Krnova po stránce topografické, protože obsahují popisy míst, která v poválečných letech výrazně změnila svůj vzhled. Město tak ztratilo svojí dřívější německou tvář. Vedle zbylých zde žijících Němců ve městě bydleli především Češi, Slováci a dokonce i Řekové, kteří žili v domech po odsunutých bývalých obyvatelích. Články se rovněž věnují situaci v okolních vesnicích, bezprostředně ležících u Krnova (např. *Petersgrund – Petrův důl*; *Burgberg – Hradisko* aj.). Dopravní situace dle názoru pisatele byla velmi složitá. Válkou poničené komunikace a mosty byly neustále opravovány, avšak díky značnému nedostatku stavebního materiálu tyto opravy postupovaly velmi pomalu. Nicméně i přes tyto nesnáze se podařilo zprovoznit téměř v úplnosti železniční dopravu na okrese a opravit četné mosty přes řeku Opavu. Výrazně se také zlepšilo sociální zabezpečení obyvatelstva na Krnovsku. Okresní nemocnice byla opravena a rozšířena, pracovali v ní vysoce kvalifikovaní lékaři. Navíc mohli dělníci navštěvovat lékaře ve svých podnicích. Rovněž školství se těšilo značnému vzestupu. Mnohé školní budovy byly opraveny a vyučovali v nich učitelé z vnitrozemí. Autor však upozorňuje na fakt, že se okresní školství potýkalo s nedostatkem učitelů. Jak školství tak také zdravotnictví bylo hrazeno státem. Pisatel se ve svých článkách také věnuje hospodářské situaci Krnova. Původně německé podniky byly v prvních poválečných letech přidělovány novým českým osídlencům. Po roce 1948 však došlo k jejich zestátnění a mnohé menší podniky byly sloučeny do větších továren. Navíc došlo k výstavbě či opravě četných výrobních zařízení, především na kovovýrobu, textilní, dřevařský, nábytkářský, obuvnický aj. průmysl. V Krnově byly rovněž zřízeny pekárny a jatka, které kromě města zásobovaly svými výrobky i okolní obce. Jako značnou výhodu autor uvádí zřízení školek či jídelen při podnicích.

Čtenáře velice zajímal stav hrobů jejich zesnulých předků a známých. I v tomto případě autor v jednom ze svých článků velmi podrobně informuje o stavu krnovského hřbitova. Ten byl velmi neutěšený. Mnohé německé hroby byly, především v prvních poválečných letech, zničeny. U četných náhrobků byl německý text nahrazen českým. Avšak od počátku 50. let vyšlo nařízení, které zakazovalo další poškozování hrobů a ti Němci, kteří zůstali v Krnově, si napříště směli své náhrobky opatřit německým textem. Vcelku však byl stav hrobů žalostný. Životní úroveň obyvatelstva byla, dle názoru pisatele článků, poměrně slušná. Do roku 1953 byly mnohé potraviny a spotřební zboží ještě na příděl. Samotné příděly pak nebyly příliš vysoké (např. brambor). Navíc některé živočišné výrobky byly velmi drahé (např. vejce, maso či mléko). Avšak díky slušnému zásobování nedocházelo ke strádání obyvatel. Velkých změn doznal také kulturní život v Krnově, který neměl vůbec nic společného s dřívějším čistě německým. Veškeré německé kulturní spolky a organizace byly zrušeny a nahrazeny českými. V kinech se např. hrály především české filmy a v knihkupectví se neprodávaly žádné německy psané knihy. Svoji tvář rovněž změnil i park v Krnově (hudební pavilon byl zbořen, sochařská výzdoba zničena, lavičky chyběly). Jeden ze článků rovněž hovoří o turistickém ruchu na okrese. Mnohé hostince a hotely musely ukončit svůj provoz, protože bylo stále méně a méně návštěvníků. Jenom v Krnově bylo uzavřeno mnoho podniků, které fungovaly ještě v předválečných letech. Naopak horské oblasti se těšily, především v zimních měsících, značnému zájmu lyžařů (např. *Karlsthal*, *Karlovice*). V této souvislosti se autor také věnuje některým obcím na okrese, jako např. *Úvalnu (Lobenstein)*, rodišti Hanse Kudliča. Nutno dodat, že výše citovaná série článků, která se pozastavovala nad ztrátou ryze německého charakteru Krnova, nebyla

v tomto ohledu žádnou výjimkou. Stejně postoje zastával např. autor článku *Einst Troppau – jetzt Opava (Kdysi Troppau – nyní Opava)*.⁴²

V rubrice *Aus der Heimat (Z domova)* se čas od času rovněž objevil článek informující o dění na Krnovsku a jeho okolí. Jeden takový byl otištěn v zářijovém čísle z roku 1952, v němž neznámý pisatel formou dopisu, zaslaného do redakce z ČSR, referuje o současném stavu rozhledny na hoře Praděd. Po roce 1945 byla uzavřena a začala chátrat. Nakonec v roce 1952 musela být věž částečně stržena a za cca 200 000 Kčs opravena a v červenci téhož roku i zpřístupněna.⁴³ Ještě v lednovém čísle roku 1959 byli čtenáři informováni o dobrém stavu rozhledny a o kvalitním dopravním spojení do Karlovy Studánky, výchozího bodu pro výstup na horu.⁴⁴ V květnu roku 1959 se zchátralá kamenná stavba rozhledny na Pradědu zřítily. O této skutečnosti redakce časopisu své čtenáře informovala velmi zběžně.⁴⁵ Jiný článek s názvem *Aus der Heimat hören wir (Z domova slyšíme)*⁴⁶ referuje o životní úrovni obyvatelstva v pohraničí, která byla dle názoru redakce na nízké úrovni. Jako příklad jsou uvedeny cenové relace potravin a některého spotřebního zboží v porovnání s výší měsíční mzdy, která díky drahotě nedokázala pokrýt v plné výši měsíční výdaje za nejzákladnější potřeby.

Redaktoři *Jägerndorfer Heimatbrief* se rovněž snažili své čtenáře informovat o celkovém dění v pohraničí. Kromě otázek sociálních či hospodářských se také zajímali o vzdělávání dětí, které pocházely z německých rodin. V tomto ohledu existovalo v Československu 65 škol, které jednou týdně až ve dvou vyučovacích hodinách umožňovaly výuku německého jazyka. Kromě dětí z německých rodin se výuky účastnili také české či slovenské děti.⁴⁷ Navíc mnoho Němců, kteří nebyli odsunuti a zůstali v pohraničí, bylo postupně přesídlováni do vnitrozemí. Příkladem může být článek s názvem *Slowaken im Sudetenland (Slováci v Sudetech)*,⁴⁸ který čerpal z Katolických novin a své čtenáře informoval o dosídlování pohraničí asi 250 000 Slováky, kteří byli usazováni do domů po odsunutých Němcích. Zároveň zde působili také slovenští kněží, kteří nahrazovali své odsunuté kolegy. V rubrice *Neues aus unserer alten Heimat (Novinky z naší staré domoviny)* se v roce 1959 objevil velmi zajímavý článek o demografii okresu Krnova. Na základě oficiálních statistických údajů sleduje pozvolný růst obyvatel Krnovska. V letech 1947–1950 vzrostl počet obyvatel o 8,35 %, do roku 1958 pak o 26,10 %. Téměř polovina obyvatel okresu pak žila v Krnově. Hustota osídlení města činila 656 obyvatel na km².⁴⁹ Jiný článek informuje čtenáře o situaci v zemědělství v pohraničních oblastech. Státem řízená družstva byla povinna odvádět stanovené dodávky rostlinných a živočišných produktů. Samotná produkce byla zmodernizována zavedením strojů na obdělávání půdy, výsadbu či sklizeň, na druhou stranu práce v zemědělství byla stále více náročná. V období sadby a žní dokonce museli zemědělci pracovat ve dne i v noci.⁵⁰

I přes značnou míru apolitičnosti časopisu se občas na jeho stánkách řešil jeden z nejožehavějších problémů. Sudetoněmecká otázka a z ní vycházející nároky na náhrady za zkonfiskovaný majetek z doby odsunu. Tato problematika přitahovala pozornost nejednoho časopisu, kte-

⁴² GRO.: *Einst Troppau – jetzt Opava*. In: *Jägerndorfer Heimatbrief*, 1955, roč. 7, č. 119–120 (červenec), s. 234–235.

⁴³ *Aus der Heimat*. In: *Jägerndorfer Heimatbrief*, 1952, roč. 4, č. 53 (září), s. 237–238.

⁴⁴ SCHMIDT, E.: *Der Altvater wird neu entdeckt*. In: *Jägerndorfer Heimatbrief*, 1959, roč. 11, č. 203 (leden), s. 99.

⁴⁵ *Ein Bericht aus der Heimat*. In: *Jägerndorfer Heimatbrief*, 1959, roč. 11, č. 225–226 (prosinec), s. 418–419.

⁴⁶ *Aus der Heimat hören wir*. In: *Jägerndorfer Heimatbrief*, 1956, roč. 8, č. 141 (červen), s. 182.

⁴⁷ E. K.: *Einige Nachrichten über das deutsche Schulwesen ausserhalb der bundesrepublik*. In: *Jägerndorfer Ländchen*, 1955, roč. 16, č. 47 (duben), s. 168.

⁴⁸ *Slowaken im Sudetenland*. In: *Jägerndorfer Heimatbrief*, 1949, roč. 1, č. 1 (březen), s. 15.

⁴⁹ EK.: *Neues aus unserer alten Heimat*. In: *Jägerndorfer Ländchen*, 1959, roč. 20, č. 99 (srpen), s. 395.

⁵⁰ F. K.: *Der Bauer in der CSSR*. In: *Jägerndorfer Heimatbrief*, 1964, roč. 16, č. 344–345 (prosinec), s. 1362–1363.

ry byl vydáván Němci odsunutými ze Sudet. Výjimkou nebyl v tomto směru ani *Jägerndorfer Heimatbrief*. V článku *Mitteilungen (Zprávy)*⁵¹ byli čtenáři informováni o připravovaném zákonu o ustanovení válečných škod, který vzešel z návrhu CDU (*Christlich Demokratische Union Deutschland, Křesťanskodemokratická unie Německa*). Sudetští Němci v tomto zákoně viděli možnost náhrad za majetek, který museli v době odsunu zanechat v Československu. Otázkou ovšem bylo, zda německá vláda bude brát zkonfiskovaný majetek sudetských Němců jako válečné ztráty. Ve stejném smyslu informuje své čtenáře i článek *Die landwirtschaftliche Einheitsbewertung im Sudetenland (Stanovení hodnoty zemědělského majetku v Sudetech)*,⁵² který řeší jak správně přistupovat ke stanovení odhadu hodnoty zkonfiskovaného majetku u těch Němců, kteří vlastnili před odsunem zemědělskou usedlost či statek a k němu patřící živý i neživý inventář. Za právo náhrad za zkonfiskovaný majetek odsunutých Němců z ČSR se postavilo především Rakousko. Šlo však pouze o ty vysídlence, kteří žili na jeho území. Samotná rakouská vláda pak tyto nároky vyčíslila na 500 milionů dolarů (13 miliard šilinků) jak uvedl jeden zářijový článek z roku 1955.⁵³ Na druhou stranu však časopis připouští, že i přes ztrátu majetku v době odsunu se Němci ze Sudet dokázali přizpůsobit novým životním podmínkám a ve SRN založili vlastní podniky, které v poměrně krátké době docílily nemalých úspěchů. Tuto skutečnost dokládá článek s názvem *Eine fleissige Volksgruppe (Skupina pilných lidí)*,⁵⁴ který prostřednictvím oficiálních statistických údajů, vydaných některými spolkovými zeměmi, informuje o prosperitě těchto podniků především v Hessensku, Bavorsku či Badensku-Württenbersku.

Redaktoři časopisu zastávali vůči sudetoněmecké otázce stejná stanoviska, jako jejich kolegové z ostatních časopisů vydávaných Němci ze Sudet. Základy tohoto problému byly položeny v letech vzniku Československé republiky, jak se dočítáme v jednom článku z roku 1958.⁵⁵ Západní mocnosti, především Francie, odmítaly jakékoliv územní rozšíření Německa a dle názoru redakce bylo rozhodnutí spojenců ponechat pohraničí s velkým počtem Němců zde sídlících Československu velmi chybné. Praha sice slíbila, že v rámci nově vzniklé republiky bude prosazována autonomie švýcarského typu, avšak za dobu dvaceti let v tomto ohledu neučinila téměř nic. Nešlo ovšem pouze o Němce, ale také o Slováky, Maďary, Poláky a Rusíny. Článek rovněž uvádí, že sama československá vláda přispěla svojí politikou ke zhoršení vztahů mezi ní a Němci z pohraničí. Mnoho Němců bylo propuštěno z československé armády, v letech hospodářské krize dostatečně nebojovala proti nezaměstnanosti v pohraničí, byla hluchá vůči politickým požadavkům německých politiků atd. Vyústěním celého problému pak byl rok 1938. Hitler tak pouze využil stávajícího neutěšeného stavu. Zásah Velké Británie a Francie ve prospěch Německa v září 1938 pak autor článku hodnotil jako pouhou revizi vlastního nesprávného rozhodnutí z roku 1919. Odsun Němců z Československa po roce 1945 však danou problematiku nevyřešil, naopak ještě více ji prohloubil. Stejná stanoviska se pak znovu objevila v sérii dvou článků z roku 1970 s názvem *Die sudetendeutsche Tragödie (Sudetoněmecké tragédie)*.⁵⁶ V tomto ohledu však články šly více do hloubky a velmi podrobně informují čtenáře o politických okolnostech boje německé menšiny za své sebeurčení v letech první republiky a stavějí se tak

⁵¹ *Mitteilungen*. In: *Jägerndorfer Heimatbrief*, 1952, roč. 4, č. 4 (listopad), s. 260–261.

⁵² *Die landwirtschaftliche Einheitsbewertung im Sudetenland*. In: *Jägerndorfer Heimatbrief*, 1954, roč. 6, č. 86 (únor), s. 60–62.

⁵³ *Das Eigentum der Vertriebenen in der CSR*. In: *Jägerndorfer Ländchen*, 1955, roč. 16, č. 52 (září), s. 315.

⁵⁴ *Eine fleissige Volksgruppe*. In: *Jägerndorfer Heimatbrief*, 1955, roč. 7, č. 117 (červen), s. 194–196.

⁵⁵ WUSCHEK, A. F.: *Wegmarken in der Geschichte der Tschechoslowakei*. In: *Jägerndorfer Heimatbrief*, 1958, roč. 10, č. 201–202 (prosinec), s. 370–373.

⁵⁶ SCHREIBER, G.: *Die sudetendeutsche Tragödie*. In: *Jägerndorfer Heimatbrief*, 1970, roč. 22, č. 431 (srpen), s. 289–296 a č. 432 (září), s. 329–333.

jednoznačně na stranu snah sudetských politiků, kteří usilovali o přenesení sudetské otázky do mezinárodních vztahů. Názory redakce se tak nelišily od názorů jiných časopisů, jako např. *Mein Heimatbote*. Nutno ovšem říci, že oproti *Mein Heimatbote* byl časopis *Jägerndorfer Heimatbrief* více objektivní a neútočný.

Samotná sudetská otázka byla velmi žhavým tématem, přičemž západoněmecká vláda byla vůči ní velmi opatrná. Nechtěla zbytečně čerit vzájemné vztahy s ČSSR. Z politických stran se postavila za sudetské Němce *Sozialdemokratische Partei Deutschland* (SPD, *Sociálnědemokratická strana Německa*). V sedmi bodech, na kterých se představitelé strany dohodli v lednu 1961 se sudetskými zástupci, zahájila SPD politický program na podporu úsilí Němců odsunutých z Československa. Postavila se za jejich politické, národnostní, majetkové a kulturní nároky. Další opatrovatelkou sudetských Němců byla strana *Christlich Demokratische Union Deutschlands* (CDU; *Křesťanskodemokratická unie Německa*).⁵⁷

Časopis rovněž informoval své čtenáře o politickém dění v Československu. V tomto ohledu je ovšem třeba říci, že takových článků bylo velice málo. Typické pro ně byl fakt, stejně jako pro celý časopis, že se autoři vystříhali veškerých útoků a zaujatých závěrů na adresu Československa a jeho představitelů. Články měly pouze informativní charakter a vycházely v rámci rubrik *Neues aus der alten Heimat* (*Novinky ze staré vlasti*) a *Mitteilungen* (*Zprávy*). Připomeňme zprávy z lednového čísla roku 1954.⁵⁸ Čtenáři byli informováni o připravované výstavbě nové velké elektrárny na Dunaji nedaleko Bratislavy či plánované výstavbě kanálu Dunaj–Odra. Rovněž se mohli dočíst o chystaných změnách v zemědělství, které v době první kolektivizace značně utrpělo. Dle mínění prezidenta Československa Antonína Zápotockého měli být zemědělci v družstvech více podporováni státem a za produkty jim měly být nabídnuty státem lepší ceny. Velmi zajímavá je také zpráva o chystaném novém monstrprocesu, který měl být dle příkazů Kremlo uspořádán s Gustávem Husákem a Ladislavem Novomeským. Redaktoři však projevíli obavy, že případné konání procesu vyvolá na Slovensku nepokoje. Autoři článků se rovněž věnovali i hospodářství ČSR. Poukazovali na neutěšený stav v oblasti těžby uhlí, který způsobil v zimních měsících 1953/1954 uhelnou krizi. Navíc se nedostávalo pracovních sil v dolech. Podle informací článku chybělo v Krušných horách v tamních hnědouhelných dolech na 4000 pracovníků. V neposlední řadě se v této sérii článků čtenáři mohli dočíst o opevňovacích pracích československé armády, které probíhaly na rakouských hranicích. Armáda tam dle sdělení redaktorů vybudovala četné příkopy, zátarasy a bunkry, čímž výrazně opevnila hranice států východního bloku. Samotná politika Československa byla zcela ve vleku Moskvy, což se výrazně projevilo v první polovině 60. let v oblasti mezinárodních vztahů. Praha zcela jednoznačně stála za Kremlem v době berlínské a kubánské krizi, podpořila Sovětský svaz také v kritice Číny a Albánie.⁵⁹

Od poloviny 50. let došlo díky politice K. Adenauera k diplomatickému sblížení mezi SRN a zeměmi východního bloku. Především šlo o nové vztahy se Sovětským svazem. V tomto ohledu pak i československá strana projevila zájem o zlepšení vzájemných styků s Bonnem. Článek *Prag will diplomatische Beziehungen mit Bonn aufnehmen* (*Praha chce získat diplomatické vztahy s Bonnem*)⁶⁰ informuje v této souvislosti čtenáře o nadějích, které sudetští Němci vkládali do vlády v Bonnu. Očekávali, že bonnská vláda přenese otázku odsunu a jeho důsledků na úplně jinou diplomatickou úroveň, která bude hájit především zájmy Němců ze Sudet. Dle názoru

⁵⁷ *Die SPD und die Sudetenfrage*. In: *Jägerndorfer Heimatbrief*, 1964, roč. 16, č. 335 (červenec), s. 1150–1152.

⁵⁸ *Neues aus der alten Heimat*. In: *Jägerndorfer Heimatbrief*, 1954, roč. 6, č. 83 (leden), s. 9–12.

⁵⁹ LOBENSTEIN, M.: *Ein Blick hinüber*. In: *Jägerndorfer Heimatbrief*, 1963, roč. 15, č. 302 (březen), s. 518–519.

⁶⁰ *Prag will diplomatische Beziehungen mit Bonn aufnehmen*. In: *Jägerndorfer Heimatbrief*, 1955, roč. 7, č. 124 (září), s. 331.

redakce měla být sudetoněmecká otázka řešena na společné frontě Čechů, Slováků a Němců. Stejně názory proklamovali také někteří politici ze zemských vlád Hessenska či Bavorska. Avšak z důvodů současného politického zřízení v Československu byla tato myšlenka utopii.⁶¹ Sudetským Němcům tak nezbývalo nic jiného než neustále vyzývat spolkovou vládu, aby hájila jejich zájmy na poli mezinárodních vztahů. Avšak i v tomto případě platilo, že přednost mají záležitosti celostátního charakteru před sudetskou otázkou.⁶²

Pohled odsunutých Němců na dění v Československu se výrazně změnil v momentě, kdy politické okolnosti dovolily cestovat ve větší míře do ČSR. Již od druhé poloviny 50. let se začaly objevovat na stránkách novin kratičké zprávy o možném cestování do Československa. Např. jeden s názvem „*Angenehmes Reisen*“ in der CSR („*Příjemné cestování*“ v ČSR)⁶³ informoval čtenáře o velmi neutěšeném stavu v železniční dopravě v Československu. Cestování v zastaralých a neopravených vlakových soupravách bylo velmi nepohodlné. Ze stejné doby rovněž pocházejí první relace o návštěvách sudetských Němců v Československu. Ovšem nutno dodat, že se prozatím netýkaly Krnovska ale lázni západních Čech (Karlovy Vary a Mariánské Lázně). Byly to však jedny z prvních cest, které odsunutí Němci z Krnova vykonali na území ČSR. V následujících letech budou přibývat i relace z těchto cest na stránkách *Jägerndorfer Heimatbrief*.⁶⁴ V této souvislosti pak redakce časopisu informuje své čtenáře o celních podmínkách, které československá vláda zavedla na některé druhy zboží, jež návštěvníci z Německa přiváželi svým příbuzným či známým při svých cestách do ČSR.⁶⁵

Vůbec první článek, referující o návštěvě Krnovska, vyšel v říjnovém čísle v roce 1957.⁶⁶ Rudolf Köhler při šestidenním pobytu v Československu navštívil také vesnice v okrese Krnov, ze kterých pocházela jeho rodina či známí. Zavítal tak do obcí jako Karlovice (*Karlsthal*) nebo Holčovice (*Hillersdorf*). Mnoho domů po odsunutých Němcích našel v ruinách. Následný výčet desítek německých jmen podle vlastníků jednotlivých stavení je toho konkretizací. Dříve prosperující hostince a hotely však byly již uzavřené nebo nesloužily svému účelu. V následujících letech se začaly množit další a další relace o návštěvách ČSR a Krnovska. Nutno říci, že šlo výhradně o jednotlivce. Skupinové zájezdy byly organizovány až v 60. letech. Tak např. velmi zajímavá a rozsáhlá relace o situaci na Krnovsku na počátku 60. let vyšla ve článku s názvem *Jägerndorf – heute (Krnov – dnes)*.⁶⁷ Hned na úvod autor informuje čtenáře o velmi příjemném a vlídném chování Čechů vůči návštěvníkům ze SRN, které bylo stejné jak v Praze tak také v Opavě či Krnově. Avšak nejvíce čtenáře zajímal současný obraz Krnova. Nutno říci, že za dobu více jak deseti let doznalo město vcelku výrazných změn. Mnoho domů bylo opraveno, tam kde v prvních letech po válce zbourali staré domy a na jejich místě zůstaly nezastavěné plochy, vyrostly budovy nové. Celkový vzhled města byl dle názoru pisatele článku velmi uspokojivý. To se ovšem nedalo říci o Opavě, kde válečné škody byly viditelné téměř na každém kroku. Kdy si čistě německá města již dávno ztratila svojí původní tvář. Pisatel článku tak upozorňuje čtenáře, aby byli v případě své návštěvy připraveni na fakt, že jejich domovina, kterou před více jak

⁶¹ *Sudetendeutsche, Tschechen und Slowaken in der Einheitsfront*. In: *Jägerndorfer Heimatbrief*, 1956, roč. 8, č. 153–154 (prosinec), s. 392.

⁶² WEHNER, H.: *Lasst uns zusammenhalten!* In: *Jägerndorfer Heimatbrief*, 1966, roč. 18, č. 385 (říjen), s. 844–846.

⁶³ „*Angenehmes Reisen*“ in der CSR. In: *Jägerndorfer Heimatbrief*, 1956, roč. 8, č. 136 (březen), s. 101.

⁶⁴ WH.: *Nach elf Jahren erkannte sie ihre Heimat nicht wieder Gesellschaftsreisen durch den Eisernen*. In: *Jägerndorfer Heimatbrief*, 1956, roč. 8, č. 142 (červen), s. 206–207.

⁶⁵ DORDA, M.: *Zollfreie Zusendung von Waren im Tuzex-Verfahren*. In: *Jägerndorfer Heimatbrief*, 1958, roč. 10, č. 198 (říjen), s. 321–322.

⁶⁶ KÖHLER, R.: *So sah ich die Heimat: Hillersdorf*. In: *Jägerndorfer Heimatbrief*, 1957, roč. 9, č. 173 (říjen), s. 310.

⁶⁷ KINZER, M.: *Jägerndorf – heute*. In: *Jägerndorfer Heimatbrief*, 1961, roč. 13, č. 260 (květen), s. 166–169.

deseti lety nedobrovolně opustili, nemá již vůbec nic společného se starou vlastí. S tím, jak stále více odsunutých Němců navštěvovalo ČSR, se rovněž měnily jejich postoje vůči českému národu. Podle článku s názvem *Von der Feindschaft zur Versöhnung (Od nepřátelství k usmíření)*⁶⁸ bylo chování Čechů vůči návštěvníkům ze SRN velmi korektní a přátelské. Především šlo o mladší generaci, která nebyla konfrontována s lety útisku z doby druhé světové války. Dle názoru autora článku bude do budoucna možný společný dialog mezi Čechy a Němci jen tehdy, pokud mladší generace nepřijme názory těch, kteří prožili nacistický útlak, který v nich zanechal nenávist vůči Němcům.

Zatím, co od druhé poloviny 50. let do počátku let 60. se návštěvy odsunutých Němců ze SRN týkaly pouze jednotlivců, od poloviny šesté dekády se začaly z Německa pořádat hromadné zájezdy. První reklamy se začaly objevovat na stránkách časopisu v posledních měsících roku 1963. Prozatím však šlo o výjezdy do turisticky vyhledávaných míst Československa (Praha, Brno, Plzeň atd.). Od poloviny 60. let se pak na stránkách *Jägerndorfer Heimatbrief* začaly objevovat první reklamy, která nabízela několikadenní pobyt v ČSSR. Kromě návštěvy Prahy či Hradce Králové byla hlavním cílem města na severu Moravy a ve Slezsku. Především Olomouc, Šumperk, Bruntál a Krnov. Vůbec poprvé měli Němci odsunutí z Krnovska možnost, formou hromadného zájezdu, navštívit svůj rodný kraj. Navíc v tomto směru učinila československá vláda opatření, které mělo podpořit větší návštěvnost ze západní části Německa. Vylepšila totiž konverzní kurz západoněmecké marky vůči koruně, což do budoucna mělo zajistit větší příliv deviz do ČSSR. Relace z hromadných zájezdů se pak záhy začaly objevovat na stránkách časopisu. Především v nám již známé rubrice *Landsleute schreiben (Krajané píší)*, kde bylo otištěno nepřeborné množství různě dlouhých článků o zážitcích a dojmech z návštěvy rodného kraje. Tím ovšem nechceme říci, že relace z návštěv jednotlivců v ČSSR vymizely ze dne na den. Naopak. Byly stále aktuální a v hojné míře se vyskytující, jako např. v březnovém čísle z roku 1965.⁶⁹ Manželé Franz a Helene May se v srpnu roku 1964 vydali na samostatnou cestu do Krnova. Našli však zcela jiné město, než jaké před více jak patnácti lety opustili. Mnoho starých domů bylo zbouráno nebo přestavěno, kulturní život byl zcela jiný a krnovský hřbitov zcela zanedbaný. Životní úroveň obyvatelstva byla nízká. Navštívili rovněž Karlovu Studánku a Praděd se zbouranou věží. Chování Čechů bylo velmi vlídné, hotelový personál ovládal velmi dobře německý jazyk. Celková míra pohostinnosti vůči německým návštěvníkům byla velmi dobrá. Podobné relace nebyly ničím výjimečným i v ostatních článcích stejného druhu.⁷⁰

Od druhé poloviny 60. let se charakter zpráv, zabývající se děním na Krnovsku, změnil. Především šlo o zdroje informací, které nebyly již plně závislé na korespondenci, která do redakce časopisu přicházela z ČSSR. Začaly se tak objevovat články, které referovaly o velikých změnách, které Krnovsko od konce války prodělalo. Kraj již neměl nic společného se svým dřívějším, ryze německým charakterem. Redakce se tímto způsobem snažila případné návštěvníky svého dřívějšího domova varovat před zklamáním.⁷¹ Velmi zajímavý článek vyšel v zářijovém čísle z roku 1964 s názvem *Die Reise nach Böhmen (Cestování do Čech)*.⁷² Autor v něm informuje čtenáře o čilém cestovním ruchu do ČSSR, který sama československá vláda podporuje.

⁶⁸ LOBENSTEIN, M.: *Von der Feindschaft zur Versöhnung*. In: *Jägerndorfer Heimatbrief*, 1962, roč. 14, č. 292 (říjen), s. 326–327.

⁶⁹ *Jägerndorfer Heimatbrief*, 1965, roč. 17, č. 350 (březen), s. 95–97.

⁷⁰ Např. STREIT, R.: *Bericht über eine Reise in die alte Heimat*. In: *Jägerndorfer Heimatbrief*, 1965, roč. 15, č. 362 (říjen), s. 346–350.

⁷¹ THALER, J.: *Wanderer, willst du in die Heimat fahren*. In: *Jägerndorfer Heimatbrief*, 1964, roč. 16, č. 325 (únor), s. 936.

⁷² SAUKEL, F.: *Die Reise nach Böhmen*. In: *Jägerndorfer Heimatbrief*, 1964, roč. 16, č. 338 (září), s. 1219–1220.

Hlavním jejím motivem, dle názoru pisatele, však bylo zajištění přílivu zahraničních deviz. Samotní čelní představitelé Sudetedeutsche Landsmannschaftu se vyslovili proti těmto cestám s odůvodněním, že jako vyhnanci ze své rodné vlasti nebudou podporovat národ, který stojí za jejich tragédií. Ve skutečnosti mnoho odsunutých Němců se ve stále větší a větší míře vydávalo do Československa, aby znovu navštívili své rodné vesnice či města. Byla to tedy svobodná volba každého jednotlivce, zda navštívit či nikoliv svá rodná místa. Stejná problematika se řešila i v jiných člancích.⁷³

Mnoho domů a veřejných budov bylo opraveno. Rekonstrukce se dočkala např. i krnovská radnice, kino bylo zmodernizováno (nová sedadla či výkonnější promítací zařízení), v neposlední řadě se oprav rovněž dočkalo i divadlo, které bylo od konce války v havarijním stavu.⁷⁴

Rok 1968 byl přelomový. Poměrně uvolněný režim v Československu od poloviny 60. let doznal svého vrcholu. Ani redakce časopisu *Jägerndorfer Heimatbrief* nemohla události tzv. „Pražského jara“ přehlédnout. První článek, který informoval čtenáře o událostech v ČSSR, se objevil v červnovém čísle s názvem *Die Tschechoslowakei im Umbruch (Československo v rozvratu)*.⁷⁵ Kromě společenských změn došlo především ke změnám politickým. Do čela státu se dostalo reformní křídlo okolo Alexandra Dubčeka. Nový politický směr se musel vyrovnat s dobou stalinismu v 50. letech. Dle názoru autora článku se měla nastupující vlna politických rehabilitací dotknout také retribuční, které postihly Němce žijící na území ČSR v prvních poválečných letech. Na druhou stranu autor přiznává, že rozsudky nad Němci, kteří byli prokazatelně aktivní v letech okupace ve prospěch nacistů, byly správné. Naopak mnoho Němců bylo v letech 1945 až 1948 neprávem vězněno v pracovních táborech a právě oni by se měli rovněž dočkat ospravedlnění. Problémem ovšem bylo, že samotné rehabilitace se týkaly těch procesů, které proběhly až po únoru 1948, což autor článku odmítá. Avšak ještě v červnu 1968 byla politická situace nepřehledná. Především šlo o postoj Moskvy. V zápětí ale přišla srpnová invaze vojsk Varšavské smlouvy do ČSSR a následující léta přinesla sebou i změnu politického ovzduší v Československu. I v tomto případě se redaktoři časopisu snažili své čtenáře informovat o změnách, které v jejich bývalé domovině nastaly. Vůbec první článek, který přinesl zprávy o posrpnových událostech, vyšel v říjnu 1968.⁷⁶ Probíhající proces liberalizace, který dával obyvatelům Československa velké naděje na lepší budoucnost, byl zcela udušen.

Další zprávy o dění v Československu pak přibývaly v následujícím roce, kdy vyšla série článků s názvem *Die Ereignisse in der Tschechoslowakei (Zprávy z Československa)*⁷⁷, vycházející od ledna do května 1969. Nutno podotknout, že míra informovanosti redakce o dané problematice byla velmi vysoká. Popis událostí byl v textu velmi podrobný a nezaujatý. Kromě událostí, které předcházely srpnu 1968 (nástup reformního křídla v KSČ v čele s Dubčekem, postoj států východního bloku vůči reformním snahám v Československu, postup SSSR vůči ČSSR aj.) se články rovněž zabývaly postojem československé společnosti vůči změnám v zemi (zrušení cenzury, snaha o hospodářské reformy, podpisová akce *2000 slov* atd.). Zároveň sudetským Němcům svítla naděje otevřeného dialogu s československou stranou. Velmi důležitá ovšem byla otázka postoje Moskvy vůči reformním snahám v Československu. Jednání mezi Prahou a ostat-

⁷³ Např. *Reisen in die Tschechoslowakei?* In: *Jägerndorfer Heimatbrief*, 1964, roč. 16, č. 339 (září), s. 1237–1238.

⁷⁴ TUSCH, F.: *Etwas aus Jägerndorf nach unserer Vertreibung*. In: *Jägerndorfer Heimatbrief*, 1968, roč. 20, č. 404 (květen), s. 149–151.

⁷⁵ HERGET, T.: *Die Tschechoslowakei im Umbruch*. In: *Jägerndorfer Heimatbrief*, 1968, roč. 20, č. 405 (červen), s. 186–190.

⁷⁶ *Auf ein Wort*. In: *Jägerndorfer Heimatbrief*, 1968, roč. 20, č. 409 (říjen), s. 346–347.

⁷⁷ *Die Ereignisse in der Tschechoslowakei*. In: *Jägerndorfer Heimatbrief*, 1969, roč. 21, č. 412 (leden), s. 2–7; č. 413 (únor), s. 34–39; č. 414 (březen), s. 68–72; č. 415 (květen), s. 106–110 a č. 416 (květen), s. 146–152.

ními státy bloku byla velmi těžká a složitá (především v Čierné nad Tisou). Podle mínění autorů článků samotná Praha nedokázala pružně reagovat na rostoucí nebezpečí, které se na ní valilo ze strany států Varšavské smlouvy (především Polska a NDR). Nedokázala si zajistit ani případnou podporu ze zahraničí (Jugoslávie a Rumunsko). Mezi tím se v řadách členů KSČ objevilo křídlo politiků, kteří zcela nesouhlasili s dosavadním stavem událostí. Vše nakonec vyřešil 21. srpen 1968 a s ním spojená invaze vojsk Varšavské smlouvy do ČSSR. Samotní autoři článků pak vyslovili obavy, zda-li by opravdu vůbec kdy došlo k naplnění změn, které vedení KSČ v čele s Dubčekem plánovalo zavést. Důvodů pro tuto domněnku bylo hned několik. Např. soustavný tlak na Prahu zvenčí, případné narušení celistvosti východního bloku ze strany SRN, které by nechtěla Moskva riskovat, stejně tak případný rozvrat uvnitř KSČ, který by zapříčinil destabilizaci země aj. Názor autorů je v tomto ohledu jednoznačný. Postup Sovětského svazu byl nesprávný, raději měl podpořit reformní hnutí v ČSSR. Na druhou stranu však připustili, že Moskva, uplatňující centralistické řízení svých satelitů, by nikdy k takovému rozhodnutí nepřistoupila. Nechtěla tak riskovat události, které se v předešlých letech odehrály v NDR (rok 1953), Maďarsku či Polsku (v roce 1956). Následné podřízení Prahy sovětským požadavkům bylo samozřejmostí.

Československo se tak stalo nedobrovolným hostitelem sovětských vojsk a politiků. Dle informací článku *Die Tschechoslowakei drei Jahre nach der Okkupation (Československo tři roky po okupaci)*⁷⁸ byl sovětský vliv všudypřítomný. A to jak ve vnitřní politice, tak také v mezinárodní, v hospodářství, kultuře, vědě aj. I přes zavedení federace v roce 1968, která přežila velké změny přelomu 60. a 70. let, byla země centralisticky řízena KSČ. Dle názoru redakce časopisu tak šlo o pouhou iluzi slovenské autonomie.⁷⁹ Západoněmečtí politikové měli zcela jasno ohledně sovětské přítomnosti v ČSSR, o čemž informuje článek *21 August: Tage der Schande! (21. srpen: Den hanby!)*.⁸⁰ Češi a Slováci se stali obětí násilné koloniální politiky Sovětského svazu. Moskva si tak učinila z Československa nárazníkovou oblast pro případný útok proti západní Evropě. Sovětský svaz se tímto aktem dostal do jisté mezinárodní izolace a podle mínění některých německých politiků měl být demokratický svět vůči Moskvě obezřetnější a zároveň se postavit za práva Československa. Samotná srpnová invaze měla za následek změnu politického ovzduší v ČSSR, což přineslo novou zahraniční politiku Prahy vůči SRN.

I přes tvrdší tón Prahy vůči Bonnu, jak o tom informuje článek *Härtere Sprache Prags gegenüber Bonn (Tvrdší jazyk Prahy vůči Bonnu)*,⁸¹ se schylovalo k jednomu z nejdůležitějších jednání. Šlo o otázku platnosti mnichovské dohody, kdy československá strana usilovala o to, aby západoněmecká vláda tento dokument prohlásila za neplatný. Avšak takový akt ze strany Bonnu by výrazně narušil snahy sudetských Němců.⁸² Je přirozené, že z jejich strany bylo jakékoliv jednání tohoto typu mezi Prahou a Bonnem nepřijatelné, považovali tento akt za legalizaci odsunu Němců z Československa. Vyzývali proto spolkovou vládu, aby k jednání nepřistupovala. V případě zahájení těchto jednání mělo být prosazováno, jako podmínka anulace mnichovské dohody, konečné vyřešení sudetské otázky.⁸³ Především šlo o náhrady majetku zkonfiskovaného

⁷⁸ *Die Tschechoslowakei drei Jahre nach der Okkupation*. In: Jägerndorfer Heimatbrief, 1971, roč. 23, č. 444 (září), s. 250–254.

⁷⁹ TACOVSKY, M.: *Nach drei Jahren Bestehens der Slowakischen Sozialischen Republik*. In: Jägerndorfer Heimatbrief, 1972, roč. 24, č. 448 (leden), s. 5–6.

⁸⁰ *21 August: Tag der Schande!* In: Jägerndorfer Heimatbrief, 1970, roč. 22, č. 432 (září), s. 321–323.

⁸¹ *Härtere Sprache gegenüber Bonn*. In: Jägerndorfer Heimatbrief, 1970, roč. 22, č. 428 (květen), s. 169–170.

⁸² *Wenn „München“ ex tunc für nichtig erklärt wird*. In: Jägerndorfer Heimatbrief, 1970, roč. 22, č. 433 (říjen), s. 357–359.

⁸³ *Entschliessung der Bundesversammlung der Sudetendeutschen Landsmannschaft*. In: Jägerndorfer Heimatbrief, 1971, roč. 23, č. 436 (leden), s. 2–3.

československou stranou v letech odsunu. Dle odhadů tak mělo jít o cca 100 miliard marek za ztráty v zemědělství, průmyslu, lesnictví, těžbě nerostných surovin (především uhlí), energetice, kultuře a vzdělání, zdravotnictví atd. Vyčíslená suma vycházela ze statistických a bankovních záznamů.⁸⁴ Samotná otázka zrušení platnosti mnichovské dohody ze strany SRN se stala tématem, které redakce časopisu nenechala stranou svého zájmu. Vyšlo mnoho článků, které se danou problematikou zabývaly, a nutno říci, že v první polovině 70. let tak zastínily zprávy z cest do ČSSR. Především byla řešena otázka právního dopadu zrušení platnosti mnichovské dohody ze strany Bonnu.⁸⁵ Sudetští Němci společně s bavorskou spolkovou vládou měli v tomto směru zcela jasno. Československo, po srpnu 1968 plně závislé na politice Sovětského svazu, plnilo direktivy z Moskvy, která tak chtěla vyvíjet neustálý tlak na Bonn.⁸⁶

Samotné rozhovory mezi ČSSR a SRN pak neprobíhaly podle představ jejich účastníků. Jak uvádí článek *Auf dem Pfade des Rechts (Na stezce pravdy)*⁸⁷ se naplnily domněnky, které sudetští Němci před zahájením jednání vyslovili. Vystaly právní problémy, které by vznikly s případným odvoláním mnichovské dohody ze strany Bonnu. Rozhovory tak ustrnuly nad řešením tohoto problému. Jak informuje své čtenáře článek *Prag demonstriert Härte (Praha demonstruje tvrdost)*,⁸⁸ Sovětský svaz prostřednictvím svého ministra zahraničí Andreje Gromyka v OSN naléhal na obě strany, aby došly ke konečnému výsledku jednání. V souladu s tímto postojem Moskvy pak Praha vydala několik prohlášení, která se týkala odsunu. Dle jejího mínění bylo vysídlení Němců z Československa politickou nutností. Země se tak zbavila pronacisticky smýšlejících lidí, což urychlilo konsolidaci vznikajícího lidovědemokratického státu. S tím však sudetoněmecká strana rozhodně nesouhlasila a počínání Moskvy označila za nátlakovou politiku vůči Bonnu, prostřednictvím které chtěla přinutit SRN k dalším ústupkům. Stejná stanoviska se promítala také i do dalších článků, jako např. *1938 – 1972: Frieden oder Krieg (Mír nebo válka)*,⁸⁹ kde redaktori přirovnávají politiku Leonida Brežněva k politice A. Hitlera z roku 1938.

A co se týká samotné mnichovské dohody, sudetští Němci v tomto směru zastávali názor, že byla československou stranou přijata bez protestu. Následně se Praha podílela na splnění všech bodů, které obsahovala. A rovněž bez odporu.⁹⁰ Rozhovory o jejím odvolání ze strany Bonnu bránily normalizovat vztahy mezi ČSSR a SRN. V květnu 1973⁹¹ vyšel článek, který informoval čtenáře o dalším posunu v rozhovorech. Dle názoru redakce na tom participovala především československá strana, která chtěla z ekonomických důvodů co nejrychleji zlepšit vztahy se západoněmeckou vládou. V tomto směru byla Praha ochotná učinit ústupky, které se měly týkat požadavků náhrad za způsobené škody, které československé straně vznikly v souvislosti s podpisem mnichovské dohody. Pohled sudetských Němců byl však zcela jiný. Československo označilo události podzimu roku 1938 za jasný akt agrese ze strany Německa. Na tomto základě pak požadovalo po SRN náhrady. Dle mínění sudetoněmeckého tisku⁹² měl být stejně hodnocen i odsun Němců po roce 1945 nejen z Československa, ale také z Polska či Maďarska. Vůbec první větší

⁸⁴ *Das verlorene Nationalvermögen der Sudetendeutschen*. In: Jägerndorfer Heimatbrief, 1971, roč. 23, č. 437 (únor), s. 34–36.

⁸⁵ Viz. BÖHM, F.: *Vor Verhandlungen mit Prag*. In: Jägerndorfer Heimatbrief, 1971, roč. 23, č. 438 (březen), s. 66–69.

⁸⁶ *Bayern und die deutsche Ostpolitik*. In: Jägerndorfer Heimatbrief, 1971, roč. 23, č. 440 (květen), s. 157–159.

⁸⁷ *Auf dem Pfade des Rechts*. In: Jägerndorfer Heimatbrief, 1971, roč. 23, č. 442–443 (červenec–srpen), s. 233–234.

⁸⁸ *Prag demonstriert Härte*. In: Jägerndorfer Heimatbrief, 1971, roč. 23, č. 446 (listopad), s. 325–326.

⁸⁹ E. M.: *1938–1972: Frieden oder Krieg*. In: Jägerndorfer Heimatbrief, 1972, roč. 24, č. 456 (září), s. 260–261.

⁹⁰ RICHTER, W.: *Worin liegt das „Unrecht“?* In: Jägerndorfer Heimatbrief, 1972, roč. 24, č. 456 (září), s. 261–262.

⁹¹ *Prag hat es eilig*. In: Jägerndorfer Heimatbrief, 1973, roč. 25, č. 463 (květen), s. 101.

⁹² LOBENSTEIN, M.: *Der Vertrag Bonn-Prag*. In: Jägerndorfer Heimatbrief, 1973, roč. 25, č. 467–468 (srpen–září), s. 226–228.

zpráva o podpisu vzájemné dohody mezi ČSSR a SRN v Praze 11. prosince 1973, byla na stránkách *Jägerndorfer Heimatbrief* otištěna až v dubnu 1974 pod názvem *Prager Abkommen vor dem Bundestag (Pražská dohoda před Spolkovým sněmem)*.⁹³ Smlouva tak navazovala na pokračování tzv. německé východní politiky a na dříve uzavřené smlouvy mezi SRN a straně jedné a SSSR a Polskem na straně druhé. Hlavní sporný bod smlouvy, postoj k mnichovské dohodě, byl nakonec vyřešen kompromisem. Zatím co československá strana požadovala neplatnost smlouvy od samého počátku, Bonn trval na formulaci pouhé neplatnosti, která nakonec byla do výsledného textu smlouvy prosazena. Jak zmiňuje článek, z takovéto formulace nevyplývaly žádné negativní právní důsledky pro žádnou stranu a ani materiální nároky Československa, které se jich více méně zřeklo. Smlouvou byly opět navázány diplomatické styky mezi Prahou a Bonnem. Ke zklamání sudetských Němců. Bonn se nepostavil za jejich práva a nároky. Pouze strany CDU a CSU se postavily za mínění sudetských Němců a vyřkly námitku, že otázka neplatnosti mnichovské dohody nebyla řádně ošetřena.⁹⁴ Sudetoněmecký tisk tento akt ze strany bonnské vlády označil za zradu (jako např. časopis Němců ze Šumperska *Mein Heimatbot*). Typické opět bylo pro redakci *Jägerndorfer Heimatbrief*, že se omezila na pouhé komentování celé záležitosti a vystříhala se jakýchkoliv útoků proti Bonnu a jeho počínání.

Je příznačné, že s takovou podobou smlouvy mezi Československem a Spolkovou republikou Německo sudetští Němci rozhodně nesouhlasili. Svá stanoviska, podložená historickými fakty o násilném odsunu z Československa, zveřejňovali na stránkách svých novin. Stranou nezůstali ani redaktori *Jägerndorfer Heimatbrief*, kteří tyto nesouhlasné postoje zveřejnili např. v člancích s názvem „*Erfolgreiche*“ *Nationalitätenpolitik* („Úspěšná“ *národní politika*)⁹⁵ nebo *Die kommunistische Machtergreifung in Prag 1948 (Komunistické uchopení moci v Praze 1948)*.⁹⁶ Jako reálný podklad svých snah, byla ze strany sudetských Němců uskutečněna petiční akce obsahující dovolání zákonných práv k návratu do své vlasti, odškodnění za ztracený majetek, právo na svobodu, rovnost, na ochranu proti diskriminaci aj. Dále šlo o ochranu Němců žijících v Československu, respektive o zaručení jejich práv na jazyk, vzdělávání a kulturu dle své národnosti. Petice byla v prosinci 1975 zaslána OSN, v červenci následujícího roku pak Evropské komisi pro lidská práva. Celá záležitost tak měla být, prostřednictvím intervence ze strany OSN, přenesena na pole mezinárodní politiky.⁹⁷ Podpory se petici dostalo ovšem pouze ze strany bavorské vlády.⁹⁸

Jak již bylo řečeno výše, zprávy o pokračujících rozhovorech mezi Prahou a Bonnem, které vyústily v podpis vzájemné dohody mezi SRN a ČSSR a následná vlna odmítnutí této dohody ze strany sudetských Němců, zaplnily na jistou dobu stránky časopisu. Přičemž relace ze zájezdů do ČSSR ustoupily do pozadí. Nicméně několik článků tohoto typu se v tisku občas objevilo. Příkladem může být *Bericht über meine Sommerreise 1972 in die CSSR (Zpráva o mé letní cestě 1972 do ČSSR)*,⁹⁹ referující o změnách, kterým města Krnov a Opava za posledních pár let prošla. Velmi viditelné byly změny v oblasti výstavby nových sídlišť a oprav starých budov. Zlepšila

⁹³ *Prager Abkommen vor dem Bundestag*. In: *Jägerndorfer Heimatbrief*, 1974, roč. 26, č. 475 (duben), s. 85–86.

⁹⁴ *CDU/CSU sagt Nein zum Prager Vertrag*. In: *Jägerndorfer Heimatbrief*, 1974, roč. 26, č. 476 (květen), s. 166.

⁹⁵ „*Erfolgreiche*“ *Nationalitätenpolitik*. In: *Jägerndorfer Heimatbrief*, 1976, roč. 28, č. 501 (červenec), s. 269–271.

⁹⁶ SCHICKEL. A.: *Die kommunistische Machtergreifung*. In: *Jägerndorfer Heimatbrief*, 1975, roč. 27, č. 494 (prosinec), s. 434–436.

⁹⁷ *Nach der Petition neue Aktionen*. In: *Jägerndorfer Heimatbrief*, 1976, roč. 28, č. 504 (říjen), s. 358.

⁹⁸ ZINNECKER. H.: *Nur München – und weiter nichts?* In: *Jägerndorfer Heimatbrief*, 1978, roč. 30, č. 525 (červenec), s. 194–195.

⁹⁹ PIETRANEK. E.: *Bericht über meine Sommerreise 1972 in die CSSR*. In: *Jägerndorfer Heimatbrief*, 1972, roč. 24, č. 456 (září), s. 282–283.

se rovněž i dopravní situace. Nemalá péče byla věnována rovněž i hřbitovům s mnoha německými hroby. Do obnovy měst, která byla válkou poničená a navíc utrpěla značné ztráty odsunem Němců, vložila československá vláda nemalé peníze. Chování Čechů vůči německým hostům bylo velmi vlídné a samotné pohostinství bylo na vysoké úrovni. Hotely čisté, personál ovládal německý jazyk, jídlo výborné a ceny přijatelné. Jediné nad čím se pisatelé znovu pozastavovali, byla ztráta německého charakteru měst a vesnic na Krnovsku. Je příznačné, že stejné relace z domova se objevovaly i v dalších člancích obdobného zaměření jako např. ve statích *Eine Reise in die alte Heimat Rosswald (Cesta do staré domoviny Slezských Rudoltic)*,¹⁰⁰ *Reisebericht vom September 1973 (Cestopisná reportáž ze září 1973)*¹⁰¹ Tento trend pak platil do konce 70. let.

Od počátku osmé dekády začaly opět zaplňovat stránky časopisu relace z cest do Československa. Je však třeba říci, že tyto zprávy měly zcela jiný charakter než ty z minulých desetiletí a že jejich autoři si navíc uvědomovali, že jejich bývalý domov nebude takový, jaký jej zanechali při odsunu. Navíc nastupující nová generace měla zcela jiný náhled na danou problematiku. Výjezdy do ČSSR brala spíše jako poznání svých kořenů, než možnost návratu do země odkud pocházela. Cestování do ČSSR bylo mnohem snazší než v předešlých letech. Především to byl důsledek sblížení mezi Bonnem a Prahou, ke kterému došlo právě ve druhé polovině 70. let po podpisu dohody v prosinci 1973. Zprávy z cest do ČSSR vycházely prakticky až do poloviny 90. let. Je však nutno říci, že se staly v podstatě jediným tématem časopisu *Jägerndorfer Heimatbrief*. Jejich počet postupně stoupal v závislosti na tom, jak se zjednodušovaly podmínky pro cestování do Československa, od roku 1993 do České republiky. Od poloviny deváté dekády pak tyto relace opět ustupují do pozadí, protože cestování do České republiky se stalo běžnou záležitostí. Časopis tak znovu a tentokrát naposledy změnil svůj charakter. Stal se společenskou rubrikou, informující své čtenáře o význačných jubileích, úmrtích, oslavách, osudech krajanů, respektive jejich potomků, z Krnovska.

Závěr

Okres Krnov prošel za posledních několik poválečných let velikou změnou. Především šlo o téměř kompletní etnickou výměnu jeho obyvatel. Kromě Čechů a zbytků německého etnika se zde objevili Slováci, Řekové či Maďaři. Došlo tak k dalekosáhlým změnám v oblasti hospodářského, sociálního či kulturního života. Na druhou stranu je třeba podotknout, že tyto změny se neobešly bez četných problémů a těžkostí, které muselo obyvatelstvo okresu překonat. Ovšem stejné poměry panovaly rovněž i v okolních okresech, Bruntál, Jeseník či Šumperk. Nově přebudované Krnovsko však mělo pramálo společného s tím Krnovskem, které znalo jeho německé obyvatelstvo před rokem 1945.

Pohled v časopise *Jägerndorfer Heimatbrief* publikovaný krnovskými Němci na dění v Československu a především na Krnovsku je ve svém celku velmi zajímavý. V porovnání s ostatními časopisy, které byly vydávány na území SRN sudetskými Němci, byl *Jägerndorfer Heimatbrief* nekonfrontační, vysoce objektivní a neútočný vůči Československu a jeho politickým představitelům. Problematika odsunu a s ním spojené nároky na náhrady zabaveného majetku pak byly nejožehavějším tématem, přičemž redaktori časopisu hájili zájmy svých krajanů. Nicméně je opět třeba zdůraznit, že tak činili nekonfrontační cestou.

¹⁰⁰ *Eine Reise in die alte Heimat Rosswald*. In: *Jägerndorfer Heimatbrief*, 1972, roč. 24, č. 458 (listopad), s. 327–329.

¹⁰¹ HOFMANN, F.: *Reisebericht vom September 1973*. In: *Jägerndorfer Heimatbrief*, 1974, roč. 26, č. 472 (leden), s. 28–29.

Drtivou většinu článků tvoří zprávy z cest do Československa. Ty se poprvé objevily na stránkách časopisu ve 2. polovině 50. let ať už samostatně nebo v rámci rubriky *Landslaute schreiben (Krajané píší)*. V předchozích letech se čtenáři dozvídali o dění v Československu a na Krnovsku zprostředkovaně. Tedy buď prostřednictvím dopisů zaslaných složitou cestou do redakce, která je poté zveřejnila, nebo oficiální cestou z domácích či zahraničních, především v československých, novin. V obou případech pak mohlo dojít k jistému zkreslení informací. Situace se změnila v momentě, kdy směli sudetští Němci sami znovu navštívit svůj rodný kraj. Na druhou stranu je třeba říci, že toto opětovné shledání přineslo i obrácenou stranu mince. Domovina, kterou po roce 1945 nedobrovolně museli opustit, změnila svojí původní tvář. Města a vesnice již neměly svůj původní, německý vzhled a ráz. Ani samotní jejich obyvatelé neměli vůbec nic společného s lidmi, kteří zde žili před rokem 1945. Během pár desítek let se charakter Krnovska (a s ním i celého českého pohraničí) výrazně změnil, což v konečném důsledku bylo pro Němce vysídlené z Krnova velmi skličující. Postupem doby se Němci i s touto okolností smířili a jakási zákonitost vícegenerační výměny a „historizace“ daného problému platí i v tomto případě.

Mgr. Dimitris Atanasiadis
 Ústav historických věd
 Slezská univerzita v Opavě
 Bezručovo náměstí 1150/13
 746 01 Opava
 Česká republika
 e-mail: dimitris.atanasiadis@seznam.cz

prof. PhDr. Zdeněk Jirásek, CSc.
 Ústav historických věd
 Slezská univerzita v Opavě
 Bezručovo náměstí 1150/13
 746 01 Opava
 Česká republika
 e-mail: zdenek.jirasek@fpf.slu.cz